

Тетяна Новальська,

зав. кафедри Київського національного університету культури і мистецтв,
д-р іст. наук, професор

Грунтовне монографічне дослідження у галузі історії кодикографії, бібліографії рукописних книг та стародруків

Рец. на: Міщук С. М. Збирання та наукове описування рукописно-книжкової спадщини України (друга половина XIX – 30-ті роки XX ст.) / відп. ред. Л. А. Дубровіна. – К., 2009. – 380 с. + іл.

Рукописно-книжкова спадщина України є однією зі складових духовної скарбниці нашого народу. Вона, як ніщо інше, відбиває рівень інтелектуальних надбань української нації.

Рецензована праця – перше у вітчизняній історіографії узагальнююче дослідження з історії формування, наукового описування та дослідження колекційних рукописних та книжкових фондів, що зберігалися у бібліотеках, архівах і музеях України протягом другої половини XIX – 30-х років XX ст. Як відомо, у цей період археографічна діяльність досягла свого найвищого рівня, тому він є важливим етапом формування книгознавства та бібліографії і його дослідження допомагає вирішити проблему витоку створення шкіл камерального опису книжкової спадщини, становлення української кодикографії та кодикології, історії книги, дає змогу заповнити значну прогалину у висвітленні теми переходу від синкретичної стадії існування спеціальних історичних дисциплін до формування методологічних засад і виокремлення кожної з них науки.

Монографія має достатньо чітку структуру, що дозволило автору з належною повнотою розкрити весь комплекс поставлених проблем. Вона складається з передмови, одинадцяти розділів, післямови, бібліографії, переліку умовних скорочень та іменного покажчика.

Велику увагу у праці приділено дослідженню передумов становлення та розвитку наукового описування рукописних книг і стародруків в Україні у XIX – на початку XX ст. Автор розкриває місце і роль у цьому процесі археологічних з'їздів, провідних університетських та духовних установ, музеїв, громадських наукових об'єднань і товариств. Саме ці інституції, на переконання С. Міщука, виступали визначальним чинником збирання рукописно-книжкової спадщини України, організації наукового обліку та опису рукописних книг, стародруків, виокремлення різних напрямів історико-філологічного дослідження духовних надбань українців.

Одним із безумовних позитивів праці є те, що в ній представлено всі українські терени, які, перебували у складі і Російської, і Австро-Угорської імперій. Завдяки такому підходу вдалося створити цілісну картину про-

цесу збирання та наукового описування рукописно-книжкової спадщини України, окреслити його основні напрями. Не викликають заперечень й хронологічні межі монографії – вони дають змогу охопити весь процес становлення української камеральної школи та її занепад у 30-х роках XX ст. Важливо те, що не обійдено увагою період 20–30-х років XX ст., коли було створено національні центри з вивчення книги – Всеукраїнська академія наук, Національна (Всенародна) бібліотека України, Український науковий інститут книгознавства. Відзначається, що ці національні установи, досліджуючи рукописно-книжкові пам'ятки на українських землях, наслідували переважно традиції «буржуазних шкіл», які склалися наприкінці XIX – початку XX ст.

Важливим здобутком автора книги є репрезентація персонального внеску великого кола вітчизняних учених (відомих і невідомих) у дослідження та науковий опис, публікацію покажчиків та наукових описувань, підготовку каталогів, джерелознавчих наукових праць, а також об'єктивна оцінка цього внеску. Комплексний аналіз зведеної інформації дозволив розкрити масштабність процесу виявлення, описування та публікації пам'яток, показати всю складність формування його методологічних засад, котрі були взяті на озброєння фахівцями набагато пізніше – після 60-х років XX ст. та й остаточно сформувалися вони лише у 90-х роках XX ст.

У монографії ґрунтовно розкрито роль Києва як наукового центру вивчення рукописно-книжкової спадщини України. Зокрема, відзначається велике значення колекційних фондів Університету св. Володимира, а також джерелознавчо-палеографічної школи відомого літературознавця, академіка В. Перетца у дослідженні рукописно-книжкових пам'яток. Висвітлюється археографічна та бібліографічна діяльність Церковно-археологічного музею Київської духовної академії, внесок М. Петрова, В. Лебедева та інших церковних істориків книги у розроблення наукових засад опрацювання рукописів та стародруків.

Окремі розділи рецензованого видання присвячені проблемам розвитку історико-книгознавчих, джерело-

знавчих та бібліографічних студій у Харківському і Одеському університетах, Історико-філологічному інституті князя Безбородька м. Ніжина, а також у історико-філологічних товариствах при них.

Крім того, вчений детально простежує нарощування історико-книгознавчих досліджень у різних регіонах України – на Чернігівщині, Поділлі, Волині, у містах Полтаві і Катеринославі, розкриває творчий доробок фахівців з цих питань В. Качановського, М. Лілеєва, Ю. Сіцинського, І. Каманіна, П. Абрамовича, О. Фотинського та ін.

Останній розділ праці присвячено питанням колекціонування і наукового опису рукописних книг та стародруків у Західній Україні, формуванню львівської книгознавчої школи, яку представляли Є. Сабов, А. Петров, О. Колеса, Я. Головацький, О. Барвінський, І. Шараневич, І. Франко, К. Студинський. Особлива увага тут приділяється фундаторам класичної археографо-бібліографічної школи в Західній Україні, таким відомим вченим як А. Петрушевич, І. Свенціцький, Ю. Яворський, І. Крип'якевич.

Підбиваючи підсумки дослідження, автор узагальнює проаналізований у монографії матеріал і відзначає основні набутки археографічної та бібліографічної діяльності наукових центрів України у другій половині XIX – 30-х роках XX ст. Що важливо, вказуючи на масштабність проведеної роботи, дослідник водночас закликає колег не згортати історико-книгознавчі студії, він чітко окреслює подальші перспективи розроблення цієї цікавої і важливої проблеми на більш широкому джерельному та історіографічному матеріалі.

Текстову частину монографії органічно доповнює зоровий ряд, він великою мірою унаочнює ідеї та висновки автора. Розлога бібліографія до видання, де наведе-

но не лише джерела стосовно тематики, яка досліджується, дає змогу читачеві глибше ознайомитися з контекстом порушених у праці питань.

Монографія С. М. Міщука, загалом, справляє позитивне враження. Це стосується і її методологічного аспекту (чітке визначення термінологічних і концептуальних засад), і практики дослідження (широта охоплених проблем і кола зауважених джерел і літератури). Водночас видання має певні недоліки. Так, аналізуючи збирання рукописно-книжкової спадщини України крізь призму діяльності освітніх закладів, археологічних установ, громадських об'єднань, внеску у цю справу окремих осіб, авторові не завжди вдається уникнути мозаїчності при викладі матеріалу. Загальну характеристику збирання рукописно-книжкової спадщини, тісний зв'язок цього процесу з її науковим описуванням і залученням до наукового обігу варто було дати у перших розділах публікації. Додало б монографії і розкриття такого аспекту, як читацький попит на рукописні книги та стародруки, визначення кола користувачів та дослідників книги, а також порівняння досягнень в означеній галузі представників української школи та західних вчених.

І все-таки рецензована праця є вагомим внеском у дослідження проблем історії вітчизняної книги, вона заповнює суттєву прогалину у нашому знанні шляхів розвитку камеральної археографії та кодикографії, бібліографії як книгознавчих дисциплін. Монографія не тільки стимулюватиме подальше нарощування історико-книгознавчих досліджень в Україні, а й сприятиме популяризації, накопичених у цій галузі, знань серед широкого читацького загалу.